

УДК 351.86:502/504]-027.21

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІЙНИЙ АПАРАТ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ БІОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

О. В. Губар,

*аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою,
Національна академія державного управління при Президентові України*

У статті на підставі вивчення наукової та спеціальної літератури здійснено аналіз понятійно-категорійного апарату дослідження державного управління у сфері біологічної безпеки, загальної термінології державного управління у цій сфері. Розглянуто сучасні підходи до розуміння сутності біологічної безпеки, базуючись на яких визначено основні особливості формування понятійно-категорійного апарату дослідження державного управління в зазначеній сфері. Досліджено підходи до формулювання дефініцій понять “біологічна безпека”, “система державного управління у сфері біологічної безпеки”, “система забезпечення біологічної безпеки”, “державне управління у сфері біологічної безпеки”, уточнено їх зміст, а також встановлено взаємозв’язок між ними. На основі критичного аналізу існуючих визначень зроблено спробу вдосконалити понятійно-категорійний апарат дослідження державного управління у сфері біологічної безпеки та ввести в науковий обіг низку понять, зокрема сформульовані автором поняття “біологічна безпека” та “державне управління у сфері біологічної безпеки”.

Ключові слова: державне управління, біологічна безпека, система державного управління у сфері біологічної безпеки, система забезпечення біологічної безпеки, державне управління у сфері біологічної безпеки.

O. V. Gubar,

*Post-Graduate Student of the Chair of Globalization, European Integration and National Security Management,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*

CONCEPTUAL AND CATEGORICAL APPARATUS OF NATIONAL BIOSECURITY MANAGEMENT

On the basis of the research of scientific and special literature, the author analyzed the conceptual and categorical apparatus of the state management research in the field of biological security and different approaches to the general terminology of state management in the field of biological security. The modern approaches to the understanding of the essence of biological security have been investigated, on the basis of which the main problem points of formation of the conceptual-categorical apparatus of the state management research in this area are determined, in particular, the approaches to defining the definitions of “biological security”, “the system of state management in the field of biological security”, “System of biological security”, “state management in the field of biological security”, their status and content have been clarified, and the relationship between them has been established. On the basis of a critical analysis of existing definitions, an attempt was made to improve the conceptual-categorical apparatus of the state management research in the field of biological security and introduce a number of concepts into scientific use. Also, based on the results of analysis we offer our vision of the concepts “biological security” and “state management in the field of biological security” is proposed.

Key words: public management, biological security, system of state control in the sphere of biological security, system providing of biological security, national biological security management.

О. В. Губарь,

*аспірант кафедры глобалистики, евроинтеграции и управления национальной безопасностью,
Национальная академия государственного управления при Президенте Украины*

ПОНЯТИЙНО-КАТЕГОРИАЛЬНЫЙ АППАРАТ ИССЛЕДОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В СФЕРЕ БИОЛОГИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

В статье на основании изучения научной и специальной литературы осуществлен анализ понятийно-категориального аппарата исследования государственного управления в сфере биологической безопасности, общей терминологии государственного управления в этой сфере. Рассмотрены современные подходы к пониманию сущности биологической безопасности, базируясь на которых определены основные особенности формирования понятийно-категориального аппарата исследования государственного управления в указанной сфере. Исследованы подходы к формулированию дефиниций понятий “биологическая безопасность”, “система государственного управления в сфере биологической безопасности”, “система обеспечения биологической безопасности”, “государственное управление в сфере биологической безопасности”, уточнено их содержание, установлена взаимосвязь между ними. На основе критического анализа существующих определений сделана попытка усовершенствовать поня-

© Губар О. В., 2017

тийно-категоріальний апарат дослідження державного управління в сфері біологічної безпеки і ввести в научний обиход ряд понять, в частині, сформульовані автором дефініції понять “біологічна безпека” і “державне управління в сфері біологічної безпеки”.

Ключевые слова: державне управління, біологічна безпека, система державного управління в сфері біологічної безпеки, система забезпечення біологічної безпеки, державне управління в сфері біологічної безпеки.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Безпека та здоров'я населення є найвищою соціальною цінністю, важливим компонентом сталого розвитку і соціально-економічного процвітання країни, одним з основних векторів руху до впровадження європейських стандартів життя та виходу України на провідні позиції у світі. Водночас стан біологічної безпеки є одним із соціальних індикаторів суспільного прогресу, потенціалом економічного зростання та безпеки держави. Забезпечення охорони життя і здоров'я людей, тварин та рослин, запобігання поширенню на території країни небезпечних інфекційних захворювань, підвищення готовності до ризику спалахів небезпечних хвороб є частиною зобов'язань України в рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Стратегією національної безпеки України визначено, що Україна вживатиме заходів щодо забезпечення біологічної безпеки, унеможливлення поширення небезпечних інфекційних захворювань, підтримуватиме міжнародні зусилля у цій сфері.

Отже, в сучасних умовах державотворення перед Україною стоїть завдання забезпечити належний рівень біологічної безпеки як необхідного компонента соціально-економічного розвитку та процвітання країни. Однак вирішення цього завдання ускладнюється через відсутність ефективної системи державного управління у сфері біологічної безпеки, корупцію, здійснення державними органами діяльності в інтересах міжнародних організацій, транснаціональних корпорацій, а також у корпоративних та особистих інтересах. Водночас на фоні посилення впливу зовнішніх і внутрішніх деструктивних чинників критично зростає зовнішня залежність України від іноземних оборонних проектів у сфері біологічної безпеки, що може призвести до втрати цілісності та державного суверенітету країни. З огляду на зростання загроз національній безпеці виникла необхідність підвищення якості та ефективності діяльності органів державної влади в контексті забезпечення біологічної безпеки. Тому стратегічного значення набувають завдання щодо наукового пошуку пріоритетних напрямів під-

вищення ефективності державного управління у сфері біологічної безпеки.

Вирішення зазначених завдань є комплексною науковою проблемою, тому в межах статті сконцентровано увагу на державно-управлінському аспекті забезпечення біологічної безпеки, а саме на питаннях формування понятійно-категорійного апарату дослідження державного управління в цій сфері.

Аналіз останніх публікацій за проблематикою та визначення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідженню актуальних проблем забезпечення національної безпеки та біологічної безпеки присвячені праці багатьох відомих зарубіжних та вітчизняних учених, зокрема основам теорії і практики державного управління у сфері національної безпеки – праці В.Абрамова, В.Горбуліна, А.Качинського, В.Ліпкана, Г.Ситника, Л.Шипілової, М.Шевченка та ін., актуальним проблемам біологічної безпеки в сучасних умовах – праці Г.Онїщенко, В.Смоленського [3]. Правові аспекти біологічної безпеки України та питання формування юридичної термінології у цій сфері, а також поняття “біологічна безпека” як складне багатоаспектне суспільно-правове явище розглянуто в роботах І.Дмитренко [9], В.Завгородньої [6], Т.Коваленко [8], В.Курзової [5], Л.Струтинської-Струк [2] та ін. Питання біологічної безпеки сировини, продуктів харчування, препаратів біологічного походження у фокусі медичного застосування висвітлено в роботах Т.Бурова [11], О.Вікторова [12], Т.Семененко [10]. Ці та інші дослідники у своїх роботах акцентують увагу на теоретичних аспектах визначення поняття “біологічна безпека”, питаннях організації моніторингу та проблемах зменшення недопустимого ризику, пов'язаного із завданням шкоди або загрозою життю населення.

Разом з тим, незважаючи на безперечну наукову цінність досліджень вищезазначених учених, до цього часу залишається недостатньо дослідженою низка проблемних питань державного управління у сфері біологічної безпеки.

Формулювання цілей (мети) статті. Метою статті є аналіз понятійно-категорійного апарату дослідження державного управління у сфері біологічної безпеки.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Активізація міжнародної торгівлі, інтенсифікація міжнародної міграції населення, розвиток швидкісних транспортних засобів перетворюють світ на єдину глобальну соціально-екологічну епідеміологічну систему, призводять до появи глобальних епідеміологічних проблем та зумовлюють еволюцію виникнення, перебігу й поширення багатьох небезпечних інфекційних і паразитарних захворювань. Глобалізація епідемічних процесів, зміна клімату, наявність науково-технологічних передумов для розробки біологічних засобів масового ураження, розвитку біотехнології, зростання загрози тероризму, погіршення санітарно-епідемічної, ветеринарно-санітарної, фітосанітарної ситуації у світі свідчать про необхідність підвищення готовності до транскордонного занесення на територію країни невідомих неендемічних патогенів; несанкціонованого використання сучасних досягнень геноміки, протеоміки, генної інженерії з протиправною метою тощо.

Прагнення багатьох країн світу визначити оптимальні шляхи розв'язання проблем забезпечення біологічної безпеки в сучасних умовах привело до створення у складі загальних систем безпеки більшості країн ЄС та США державних систем забезпечення біологічної безпеки.

Системний аналіз понять, що використовуються при дослідженні державного управління у сфері біологічної безпеки, є необхідною передумовою забезпечення ефективності державного управління в зазначеній сфері. Тому в межах нашого дослідження важливо визначити сутність дефініцій понять “біологічна безпека”, “система державного управління у сфері біологічної безпеки”, “система забезпечення біологічної безпеки”, “державне управління у сфері біологічної безпеки”. Для цього, передусім, необхідно проаналізувати поняття “біологічна безпека”.

Указане поняття семантично утворюється з понять “біологія” та “безпека”, які тісно взаємопов'язані. Біологія є сукупністю наук про живу природу, що включають властивості й прояви життя на всіх рівнях його організації – від молекулярного до біосферного та встановлює загальні закономірності, властиві життю в усіх його проявах і властивостях (обмін речовин, розмноження, спадковість, мінливість, зростання, рухливість тощо) [1].

На думку Г.Ситника, основою існування феномену “безпека” як поняття та характеристики внутрішніх і зовнішніх умов існування об'єкта є природа речей, що визначає їх буття, а “безпека”

є якісною властивістю органічного життя, яка не тільки забезпечує виживання різних організмів, але й сприяє їх розвитку [16, с.27]. Безпечними вважаються такі впливи на об'єкт, що не спричиняють істотної зміни його природного функціонування, розвитку, структури тощо. Одні вчені розглядають безпеку як прояв об'єктивної природи живих систем зберігати свою цілісність на основі саморегуляції із зовнішнім середовищем завдяки стійкій або нестійкій взаємодії та стану, інші – як суб'єктивну природну захисну реакцію або діяльність зі створення певного середовища для свого самозбереження. Таким чином, поняття “безпека” трактується як певний стан системи, за якого вона зберігає свою цілісність, стабільність, здатність до ефективного функціонування і прогресивного розвитку, а також можливість надійного захисту всіх її елементів від будь-яких деструктивних внутрішніх і зовнішніх впливів.

Як свідчить аналіз, у сучасній науковій літературі “біологічна безпека” розглядається як запобігання збиткам та досягнення захищеності особи, суспільства і держави від потенційних та реальних біологічних загроз; система медико-біологічних, організаційних та інженерно-технічних заходів і засобів, спрямованих на захист персоналу лабораторій, населення та навколишнього природного середовища від впливу біологічних патогенних агентів; захист людини від небезпечних біотичних факторів. Водночас деякі науковці розглядають біологічну безпеку як складну комплексну проблему, що включає санітарно-епідеміологічний, медичний, екологічний, соціальний та військовий аспекти. Крім того, незважаючи на те, що генетична інженерія є складовою сучасної біотехнології, іноді термін “біологічна безпека” ототожнюється з поняттям “безпека генетично-інженерної діяльності” [13].

Отже, незважаючи на нечіткість та неоднозначність уявлень зарубіжних та вітчизняних учених про феномен біологічної безпеки, основні визначення поняття “біологічна безпека” можна звести до таких: певний стан захищеності від небезпек [2–9]; система заходів і засобів [10]; процес, спрямований на запобігання загрозам, створення умов захисту тощо [12]; ступінь чи рівень захищеності об'єкта від впливу біологічних ризиків. Проте “біологічна безпека” не може одночасно бути станом, ступенем, рівнем захищеності, спроможністю, системою та процесом, спрямованим на запобігання загрозам.

Відповідно до чинного законодавства України “біологічна безпека” є станом середовища життєдіяльності людини, за якого відсутній негатив-

ний вплив його чинників (біологічних, хімічних, фізичних) на біологічну структуру і функцію людської особи в теперішньому і майбутніх поколіннях, а також відсутній незворотний негативний вплив на біологічні об'єкти природного середовища (біосферу) та сільськогосподарських рослин і тварин [4]. Очевидно, що це визначення потребує уточнення, оскільки "біосфера" являє собою оболонку життя, що є цілісною глобальною екосистемою, з досконалими механізмами самозахисту від руйнівного впливу різних факторів та різноманітним підпорядкованим біологічним систем [14, с. 120].

У пострадянських державах під поняттям "біологічна безпека" пропонується розуміти стан захищеності людини та навколишнього природного середовища від впливу патогенних біологічних агентів, що забезпечується шляхом вжиття системи політичних, правових, економічних, технологічних, організаційних та інших заходів [15]. Деякі вітчизняні вчені визначають "біологічну безпеку" як стан середовища життєдіяльності людини, за якого відсутній незворотний негативний вплив його біотичних чинників (макро- і мікроорганізмів, а також таких, що зазнали змін унаслідок антропогенного впливу) на живу речовину біосфери (біоту) та біологічну структуру і функцію людської особи в теперішньому і майбутньому поколіннях [5, с. 58]. Однак, на нашу думку, зважаючи на існування великої кількості зовнішніх і внутрішніх деструктивних чинників, що можуть негативно впливати на живу речовину біосфери, наведені визначення потребують уточнення в частині переліку деструктивних чинників.

Інші науковці під "біологічною безпекою" розуміють систему медико-біологічних, організаційних та інженерно-технічних заходів і засобів, спрямованих на захист персоналу лабораторій, населення та навколишнього природного середовища від впливу патогенних біологічних агентів [10, с. 55]. Інакше кажучи, під біологічною безпекою мають на увазі певну систему, з чим не можемо погодитись, оскільки під безпекою системи багато вчених розуміє стан системи, за якого вона зберігає свою цілісність, стабільність, здатність до ефективного функціонування та стійкого розвитку. Отже, стає очевидним, що поняття "біологічна безпека" необхідно трактувати як стан захищеності, за якого забезпечується збереження живими організмами своєї біологічної сутності, біологічних якостей, системоутворюючих зв'язків та характеристик, здатності до ефективного функціонування і прогресивного розвитку, тобто можливість надійного захисту життя

на всіх рівнях організації в усіх його проявах, формах і властивостях від будь-яких зовнішніх і внутрішніх деструктивних впливів та загроз.

Існування в науковій літературі думки про певний рівень біологічної безпеки свідчить про те, що в принципі її можна вважати якісно-кількісною характеристикою соціальної системи, а не системою. Інша думка зводиться до того, що оскільки біологічна безпека в принципі є змінною величиною, яка залежить від великої кількості зовнішніх і внутрішніх чинників, то завдяки управлінському впливу на ці чинники можна змінювати його рівень, а отже, є підстави вести мову про державне управління у сфері біологічної безпеки.

Таким чином, на нашу думку, "біологічна безпека" є станом захищеності, за якого забезпечується збереження живими організмами їх біологічної сутності, біологічних якостей, системоутворюючих зв'язків та характеристик, здатності до ефективного функціонування і прогресивного розвитку, тобто можливість надійного захисту життя на всіх рівнях організації (від молекулярного до біосферного) у всіх його проявах, формах і властивостях від будь-яких деструктивних зовнішніх і внутрішніх впливів та загроз, що забезпечується системою політичних, правових, економічних, технологічних, організаційних, медико-біологічних та інших заходів.

З огляду на те, що під національною безпекою розуміється захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам та запобігання їм у багатьох сферах життєдіяльності суспільства і держави при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам, з урахуванням сформульованого визначення поняття "біологічна безпека" стає зрозумілим, що остання є важливою складовою національної безпеки.

Підвищення ефективності державного управління у сфері біологічної безпеки зумовлює необхідність з'ясування сутності поняття "система державного управління у сфері біологічної безпеки". Виходячи з визначення поняття "система національної безпеки" [16, с. 94] системою державного управління у сфері біологічної безпеки можна вважати систему, що складається із сукупності індивідів, соціальних груп, органів державної влади та органів місцевого самоврядування в процесі забезпечення біологічної безпеки з ураху-

ванням взаємозв'язків між ними та середовищем їх існування. Отже, “система державного управління у сфері біологічної безпеки” є відкритою, динамічною, соціальною системою, метою якої є інтеграція зусиль особи, суспільства, держави для реалізації національних інтересів у сфері біологічної безпеки, забезпечення цілісності суспільного організму та здатності держави відстоювати зазначені інтереси. До складових елементів указаної системи можна віднести: суб'єкти забезпечення біологічної безпеки; об'єкти біологічної безпеки; сукупність політичних, економічних, інформаційних та інших владних інструментів; національне законодавство; джерела загроз реалізації національних інтересів у сфері біологічної безпеки; сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів забезпечення біологічної безпеки.

Вітчизняні дослідники зазначають, що на сьогодні в Україні не існує ефективної, здатної реально захищати національні інтереси від можливих загроз і небезпек системи державного управління у сфері біологічної безпеки, яка б відповідала інтересам суспільства і держави. Однак у відкритому доступі відсутні і роботи, в яких з використанням системного підходу було б наведено перелік елементів системи біологічної безпеки та охарактеризовано взаємозв'язок між ними.

Для формулювання визначення поняття “державне управління у сфері біологічної безпеки” важливо з'ясувати сутність часто вживаного в практичній діяльності органів державної влади поняття “система забезпечення біологічної безпеки”, з'ясуванню якого не приділялося належної уваги. Система забезпечення біологічної безпеки є складовою системи державного управління у сфері біологічної безпеки та включає сукупність взаємопов'язаних суб'єктів забезпечення біологічної безпеки і механізмів забезпечення їх узгодженої діяльності на основі чинного законодавства. Основною метою системи забезпечення біологічної безпеки є трансформація державної політики у сфері біологічної безпеки в цілеспрямовану діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, спрямовану на виявлення, прогнозування, нейтралізацію загроз у сфері біологічної безпеки та запобігання їм. Також до основних завдань цієї системи можна віднести розробку і вжиття комплексу заходів, спрямованих на захист національних інтересів у сфері біологічної безпеки.

На наш погляд, із використанням системного підходу можна визначити такі важливі для дослідження державного управління у сфері біологічної безпеки особливості системи забезпечення

біологічної безпеки: вказана система є складовою системи державного управління у сфері біологічної безпеки; метою цієї системи є трансформація політики у сфері біологічної безпеки в цілеспрямовану скоординовану діяльність суб'єктів забезпечення біологічної безпеки стосовно виявлення, прогнозування, нейтралізації загроз біологічній безпеці та запобігання їм. Водночас до важливих завдань зазначеної системи належить розробка нормативно-правових актів, що в сукупності визначають політику держави у сфері біологічної безпеки, механізми її реалізації, формування правового поля та прийняття відповідних управлінських рішень.

Виходячи з визначення поняття “державне управління у сфері національної безпеки” як специфічного виду державного управління, що охоплює соціальну, економічну, гуманітарну та політичну сфери життєдіяльності суспільства і держави [16], можна вважати, що “державне управління у сфері біологічної безпеки” є цілеспрямованою діяльністю суб'єктів забезпечення біологічної безпеки, які відповідно до чинного законодавства, використовуючи можливості держави, здійснюють розробку та реалізацію регулюючих, координуючих і контролюючих державно-управлінських впливів для прогнозування, своєчасного виявлення та нейтралізації загроз життєво важливим інтересам суспільства і держави у сфері біологічної безпеки.

Водночас виконання завдань, зумовлених необхідністю реалізації національних інтересів у сфері біологічної безпеки, потребує наявності певного потенціалу системи забезпечення біологічної безпеки, тобто можливості застосування інструментів державної влади, що передбачає існування фінансових, людських та інших ресурсів, їх раціональне використання, для забезпечення максимально можливого рівня захищеності національних інтересів у сфері біологічної безпеки. На наявність такого потенціалу впливає багато факторів, тому проблема визначення його достатності потребує розв'язання.

З огляду на викладене державне управління у сфері біологічної безпеки як важливий чинник забезпечення національної безпеки потребує подальших досліджень.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У сучасних умовах розвитку глобалізаційних процесів, перетворення світу на єдину глобальну соціально-екологічну епідеміологічну систему, кліматичних змін, наявності науково-технологічних передумов для розробки біологічних засобів масового ураження, зростання загрози

тероризму, погіршення епідемічної, ветеринарно-санітарної, фітосанітарної ситуації у світі особливої актуальності набувають питання державного управління у сфері біологічної безпеки та, зокрема, формування понятійно-категорійного апарату, без якого неможливе єдине розуміння сутності чинників, що характеризують трансформаційні процеси в Україні в контексті забезпечення біологічної безпеки та адекватне реагування органів державної влади на виклики та загрози національним інтересам у сфері біологічної безпеки.

Результати досліджень свідчать, що біологічна безпека – це стан захищеності, за якого забезпечується збереження живими організмами їх біологічної сутності, біологічних якостей, системоутворюючих зв'язків та характеристик, здатності до ефективного функціонування і прогресивного розвитку, тобто можливість надійного захисту життя на всіх рівнях організації (від молекулярного до біосферного) у всіх його проявах, формах і властивостях від будь-яких деструктивних зовнішніх і внутрішніх впливів та загроз, що забезпечується системою політичних, правових, економічних, технологічних, організаційних, медико-біологічних та інших заходів.

Під системою державного управління у сфері біологічної безпеки пропонується розуміти відкриту, динамічну, соціальну систему, що складається із сукупності індивідів, соціальних груп, органів державної влади та органів місцевого самоврядування в процесі забезпечення біологічної безпеки з урахуванням взаємозв'язків між ними та середовищем їх існування, метою якої є інтеграція зусиль особи, суспільства, держави для реалізації національних інтересів у сфері біологічної безпеки, забезпечення цілісності суспільного організму та здатності держави відстоювати зазначені інтереси.

Система забезпечення біологічної безпеки є складовою системи державного управління у

сфері біологічної безпеки та складається із сукупності взаємопов'язаних суб'єктів забезпечення біологічної безпеки і механізмів забезпечення їх узгодженої діяльності на основі чинного законодавства. Основною метою цієї системи є трансформація державної політики у сфері біологічної безпеки в цілеспрямовану діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування стосовно виявлення, прогнозування, нейтралізації загроз у сфері біологічної безпеки та запобігання їм, розробка та вжиття комплексу заходів, спрямованих на захист національних інтересів у зазначеній сфері.

Державне управління у сфері біологічної безпеки є цілеспрямованою діяльністю суб'єктів забезпечення біологічної безпеки, які відповідно до чинного законодавства, використовуючи можливості держави, здійснюють розробку та реалізацію регулюючих, координуючих та контролюючих державно-управлінських впливів для прогнозування, своєчасного виявлення та нейтралізації загроз життєво важливим інтересам суспільства і держави у сфері біологічної безпеки.

Наведені у статті результати дослідження дають змогу краще розкрити сутність понять “біологічна безпека”, “система державного управління у сфері біологічної безпеки”, “система забезпечення біологічної безпеки”, “державне управління у сфері біологічної безпеки”, уточнити дефініції цих понять та створюють підґрунтя для подальших розробок з метою розширення теоретико-методологічних засад державного управління у сфері біологічної безпеки.

Перспективами подальших досліджень є розгляд концептуальних основ державного управління у сфері біологічної безпеки, розробка теоретичних і методичних засад створення ефективної системи державного управління в зазначеній сфері та вивчення міжнародного досвіду.

Список використаних джерел

1. Биология. Современная иллюстрированная энциклопедия / гл. ред. А. П. Горкин. – М. : Росмэн, 2006.
2. Струтинська-Струк Л. В. Правове забезпечення біобезпеки при здійсненні генетично-інженерної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.06 / Струтинська-Струк Л. В. ; Нац. акад. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – Київ, 2005. – 206 с.
3. Актуальные проблемы биологической безопасности в современных условиях / Г. Г. Онищенко, В. Ю. Смоленский, Е. Б. Ежлова и др. // Вестн. РАМН. – 2013. – № 11. – С. 4–11.

References

1. Gorkin, A.P. (2006), *By'ology'ya. Sovremennaya y'lyustry'rovannaya ency'klopedy'ya* [Biology. Modern illustrated encyclopedia], Rosmen, Moscow, Russian Federation.
2. Strutinskaya-Struk, L.V. (2005), “Legal security of biosafety in the implementation of genetic engineering activities”, Ph.D. Thesis, Lawyer Sciences, National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of State and Law named after V.M.Koretsky, Kyiv, Ukraine.
3. Onishchenko, H.H., Smolensky, V.Yu., Ezhlova, E.B. et al (2013), “Actual problems of biological safety in modern conditions”, *Vestnik RAMS*, vol. 1, pp. 4-11.

4. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично-модифікованих організмів [Електронний ресурс] : Закон України від 31 трав. 2007 р. № 1103-V. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1103-16/print>
5. Курзова В. В. Поняття біобезпеки як складного багатоаспектного суспільно-правового явища / В. В. Курзова // Південноукр. прав. часоп. – 2010. – № 4. – С. 58–62.
6. Завгородня В. Проблеми формування юридичної термінології у сфері забезпечення біологічної безпеки / В. Завгородня // Підприємництво, госп-во і право. – 2007. – № 9. – С. 117–120.
7. Справочник технического переводчика [Электронный ресурс] / Интент. – 2009–2013. – Режим доступа : <http://intent.gigatran.com/> – 22.03.2017 г.
8. Коваленко Т. О. Правові аспекти біологічної безпеки України / Т. О. Коваленко // Публ. право. – 2015. – № 4. – С. 17–24.
9. Дмитренко І. М. Щодо визначення поняття “біобезпека” та його місця в системі права України / І. М. Дмитренко // Вісн. Запоріз. нац. ун-ту. – 2016. – № 2. – С. 138–143.
10. Семененко Т. А. Роль банка сывороток крови в системе биологической безопасности страны / Т. А. Семененко // Вестн. Росздравнадзора. – 2010. – № 3. – С. 55–58.
11. Булова Т. Е. Биологическая безопасность сырья и продуктов питания. Потенциально опасные вещества биологического происхождения / Т. Е. Булова. – СПб. : НИУ ИТМО; ИХиБТ, 2014. – 136 с.
12. Вікторов О. П. Препарати біологічного походження у фокусі безпечного медичного застосування / О. П. Вікторов // Рацион. фармакотерапія. – 2011. – № 1. – С. 12–16.
13. О безопасности генно-инженерной деятельности [Электронный ресурс] : Закон Республики Беларусь от 9 янв. 2006 г. № 96-З. – Режим доступа : \www/URL: <http://biosafety.org.by/legislation/> – 22.03.2017 г.
14. Вернадский В. И. Биосфера и ноосфера / В. И. Вернадский. – М. : Айрис-пресс, 2004. – 576 с.
15. Рекомендации по гармонизации и унификации законодательства государств-участников СНГ в сфере обеспечения химической и биологической безопасности [Электронный ресурс] : Постановление Межпарламент. Ассамблеи государств-участников СНГ от 28 окт. 2010 г. № 35-11. – Режим доступа : \www/URL: https://iacis.ru/pressroom/news/sekretariat_mpa_sng/ – 22.03.2017 г.
16. Глобальна та національна безпека : підручник / В. І. Абрамов, Г. П. Ситник, В. Ф. Смолянюк та ін. ; за заг. ред. Г. П. Ситника. – Київ : НАДУ, 2016. – 784 с.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2007), The Law of Ukraine “On the state biosafety system for the establishment, testing, transport and use of genetically modified organisms”, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1103-16> (Accessed 29 April 2017).
5. Kurzova, V.V. (2010), “The concept of biosafety as a complex multidimensional socio-legal phenomenon”, *Pivdennoukrains'kyj pravovyj chasopys*, vol. 4, pp. 58-62.
6. Zavgorodnya, V. (2007), “Problems of formation of legal terminology in the field of providing biological safety”, *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*, vol. 9, pp. 117-120.
7. Intent (2009-2013), “Directory of the Technical Translator”, available at: <http://intent.gigatran.com> (Accessed 22 March 2017).
8. Kovalenko, T.O. (2015), “Legal aspects of biological safety of Ukraine”, *Publichne pravo*, vol. 4, pp. 17-24.
9. Dmitrenko, I.M. (2016), “Concerning the definition of the concept of “biosafety” and its place in the system of law of Ukraine”, *Visnyk Zaporiz'koho natsional'noho universytetu*, vol. 2, pp. 138-143.
10. Semenenko, T.A. (2010), “The role of the blood serum bank in the system of biological safety of the country”, *Vestnik Roszdravnadzor*, vol. 3, pp. 55-58.
11. Burova, T.E. (2014), *Biologicheskaja bezopasnost' syr'ja i produktov pitanija. Potencial'no opasnye veshhestva biologicheskogo proishozhdenija* [Biological safety of raw materials and food products. Potentially hazardous substances of biological origin], NIU ITMO; IHiBT, St. Petersburg, Russian Federation.
12. Viktorov, O.P. (2011), “Preparations of biological origin in the focus of safe medical use”, *Racional'naja farmakoterapija*, vol. 1, pp. 12-16.
13. National Assembly of the Republic of Belarus (2006), The Law of Republic Belarus “On the safety of genetic engineering activities”, available at: <http://biosafety.org.by/legislation> (Accessed 22 April 2017).
14. Vernadsky, V.I. (2004), *By'osfera y' noosfera* [Biosphere and Noosphere], Irish Press, Russian Federation.
15. Inter-Parliamentary Assembly of the CIS member-states (2010), “Recommendations on Harmonization and Unification of the Legislation of the CIS Member States in the Field of Chemical and Biosecurity”, available at: https://iacis.ru/pressroom/news/sekretariat_mpa_sng (Accessed 22 March 2017).
16. Abramov, V.I., Sitnik, G.P., Smolyanyuk, V.F. et al (2016), *Global'na ta nacional'na bezpeka* [Global and national security], NADU, Kyiv, Ukraine.